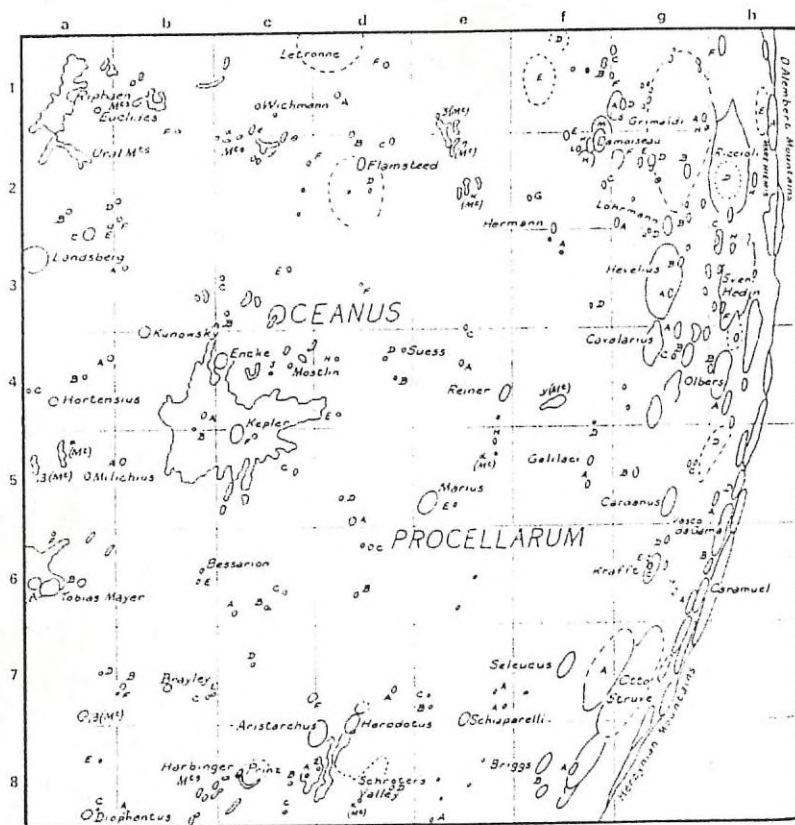

Hold

Barangolás az Oceanus Procellarumban

A Hold legnagyobb tengere az *Oceanus Procellarum* (Viharok Óceánja), kb. 10 nappal újhold után kezdi felfedni titkait. Ez a hatalmas síkság nem fukarkodik az érdekes, észlelőt és távcsövet egyaránt próbára tevő látványosságokban, és aki veszi a fáradságot nem fog csalódní. Az észleléshez szükséges egy jó holdtérkép (pl. a Rükli-féle Mondatlas), de annak hiányában a mellékelt térképészlet is megteszi.

Henry Hatfield áttekintő holdtérképének részlete mutatja az Oceanus Procellarum nagy részét, így azokat az alakzatokat is, amelyeket a cikkben ismertetünk

Az Oceanus Procellarum legfeltűnőbb alakzata a 40 km-es *Aristarchus* kráter, melynek belső sáncfala a Hold legfényesebb, „csontfehéren világító” területe. Igen „fiatal”,

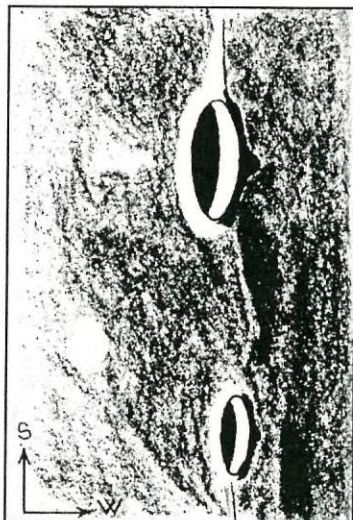
kora kb. 450 millió év. Már a legkisebb távcsövekkel is lenyűgöző látvány, és megtalálása nem okozhat problémát még egy kezdő holdészlelőnek sem. Az *Aristarchus*tól nyugatra egy nálánál valamivel kisebb (35 km átmérőjű) és kevésbé markáns megjelenésű kráter található, a *Herodotus*, amelynek belseje — a híres Platonhoz hasonlóan — bazaltos lávával feltöltött sík terület. A fentebb említett alakzatoknál nagyobb kihívást jelent a *Herodotus* ω jelű dóm megpillantása. Ez a kicsiny dóm a *Herodotus*-krátertől kb. két kráterátmérőre délre fekszik. Fontos tudnivaló, hogy a dómok — lévén csak néhány száz méter magas kupolák — igazából súroló fényenél láthatók jól, tehát olyankor,

A Prinz-kráter és környéke. 1999.05.26, 21:15–22:10 UT, 90/1000-es refraktor (Görgei Zoltán)

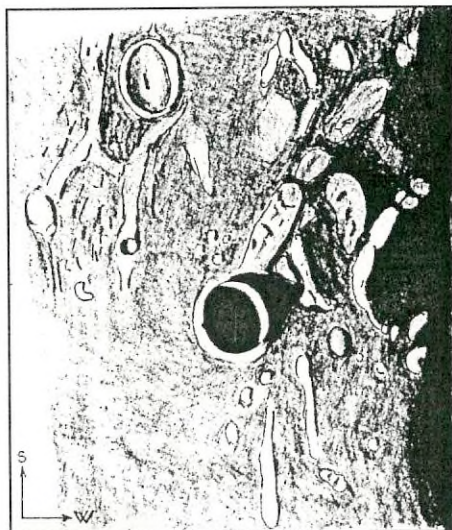
amikor a terminátor (a nappalt és az éjszakát elválasztó határ) közelében észlelhetjük őket. Ezért érdemes tudatosan készülnünk a dómok megfigyelésére.

Az *Aristarchus* és *Herodotus* kráterektől ÉNy-ra húzódik a hatalmas, U-alakú *Schröter-völgy*. Bármekkora műszerrel lenyűgöző látvány! Egyébként a völgy által körülhatárolt terület is rejteget egy dómot. Az eddig felsorolt objektumoktól ÉK-re haladva egy olyan romkráterrel találkozhatunk, melynek déli része teljesen eltűnt az évmilliárdokkal ezelőtti feltörő lávatengerben. A Wilhelm Prinz német térképészről elnevezett kráter és szűkebb környezete egyike kedvenc holdtájainknak. A Prinz-kráter közelében ugyanis megtekinthetjük a holdbéli *Dunát és Tiszát*. A két kis rianás (a Tisza az *Aristarchus*-rianás) meglepően hasonlít legnagyobb folyóinkra, ezért aztán egy magyar amatőr számára

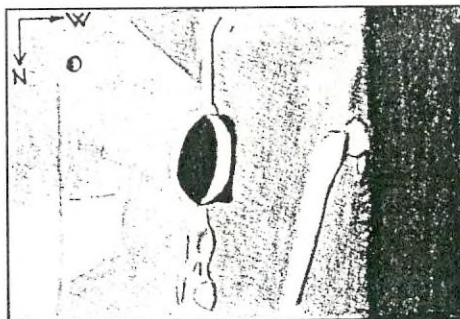
A Galilaei-kráter 1999.04.28-án 20:29–20:45 UT között 90/1000-es refraktoral, 200x-os nagyítással (Görgei Zoltán)

különösen kedves, ha hazai tájat vél felfedezni égi kísérőnkön. Sajnos nekem ez idáig még egyszer sem sikerült egyértelműen megpillantanom a rianásokat 9 cm-es refraktorommal. Ennek ellenére reménykedem benne, hogy rendkívül jó nyugodtságnál és erős nyugati és északi egyidejű librációnál egyszer még sikerrel járok.

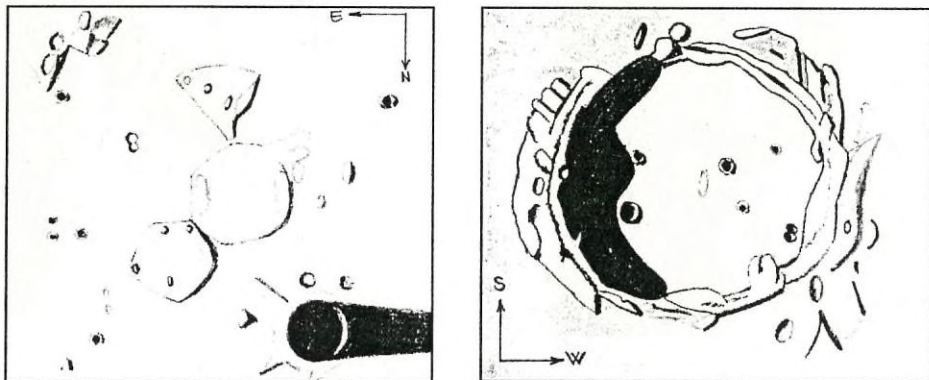
Az Aristarchus-kráter 1996.10.23-án 18:25–18:50 UT között (balra). A Kepler-kráter 1994.02.21-én, 17:25–18:10 UT között (jobbra). Mindkét rajz 50/540-es refraktórral, 108x-os nagyítással készült

Balra: a Reiner-kráter 1990.02.07-én 16:33–16:50 UT között. Jobbra: a Lansberg-kráter 1991.01.25-én 17:20–17:50 UT között. Mindkét rajz 50/540-es refraktórral, 54x-es nagyítással készült

Az Oceanus Procellarum északi végein, a Sinus Roris bejáratánál fekszik az irdatlan méretű Rümker dómkomplexum. Kis távcsővel is könnyű objektum, azonban összetett felépítése miatt élethű lerajzolása igen nagy türelmet igényel.

Következő objektumunk a jól ismert *Kepler-kráter*. Már a legkisebb Hold-térképek is feltűntetik, és ha a terminátor már jóval túlhaladta, fényes sugársávos szerkezete még binokulárral is feltűnő. Tőle ÉNy-ra egy szép, elliptikus alakú dómot találhatunk. 1994-ben 50/540-es Zeiss-refraktorommal 108x-os nagyítás mellett minden nehézség nélkül sikerült megpillantanom. A Keplerrel nagyjából egy holdrajzi szélességen, de több száz kilométerrel nyugatra egy nagyon feltűnő és különös képződményt csodálhatunk. Nem túl költői hasonlattal élve úgy néz ki, mintha valaki elejtett volna egy jókora liszteszsákot, ami a Holdra érve azonnal szétszakadt. A *Reiner γ* névre hallgató fényes alakzatot állítólag egy üstökös becsapódása hozta létre. Itt is azzal a problémával találkozhatjuk szembe magunkat, mint a Rümker esetében: könnyű megcsodálni, de lerajzolni annál nehezebb.

A Lansberg-D és dómok 1963.06.02-án 07:50 UT-kor (balra); a Marius-kráter 1964.08.20-án 06:40 UT-kor (jobbra). Alike K. Herring rajzai 32 cm-es reflektorral készültek, 415x-ös ill. 419x-es nagyítással

A *Reiner γ* -tól északra több kis méretű dómot és rianást vehetünk még észre. 9 cm-es refraktorommal láttam a *Galilaei-kráter* melletti dómocskát és a tőle kissé ÉNy-ra fekvő χ jelű dómot. Érdekes, hogy a χ jelű dóm éles kontúrjaival inkább hegynek tűnt. A χ közvetlen közelében húzódik a *Rima Galilaei* nevű rianás, de ehhez az én távcsövem kicsinek bizonyult.

A χ dómtól és a Galilaei-rianásoktól keletre eső terület évmilliárdokkal ezelőtti vulkanizmus nyomait mutatja. A környék uralkodó krátere a 41 km átmérőjű, idős *Marius* romkráter. Lávával feltöltött belsejében és a kráterfalakon is másodlagos kráterecskéket láthatunk. A Mariustól északra a szeszélyesen tekerdő, kb. 250 km-es *Rima Marius* húzódik. Szerencsére könnyű helyen van, ugyanis keleti része a Marius B ill. C krátereket köti össze.

Utolsó állomásunk a szép, impozáns megjelenésű *Lansberg-kráter* (39 km átmérőjű), amely a Keplertől DK-re, az Oceanus Procellarum és a Mare Insularum határán helyezkedik el. Központi csúcsa könnyű célpont, és a kráterfal teraszos szerkezete is megkapó látványt nyújt. A krátertől DNy-ra egy nagyméretű és meglehetősen bonyolult felépítésű dóm fekszik. Az elmúlt évek során három rajzot készítettem a Lansberg-ről és szűkebb környezetéről, három különféle távcsövel. Utoljára 1993-ban észleltem a dómmal együtt, 135/1000-es Newton-reflektorommal.

GÖRGEI ZOLTÁN